ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196

Yıl : 14 Sayı : 39 Aralık 2021

Yayın Geliş Tarihi: 02.09.2021 Yayına Kabul Tarihi: 21.12.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article
DOI Numarası: https://doi.org/10.14520/adyusbd.990431

SOSYAL BİR OLGU OLARAK "KUMALIK"

AYSEL AYHAN*
ÖMER MİRAÇ YAMAN**

Öz

Bu çalışmada, resmî nikâhlı evli bir erkekle dinî nikâh ile evlenmiş olan -toplumda geleneksel kullanılış biçimiyle- kuma kadınların yaşadıkları psikososyal sorunların tespiti ve aile ilişkilerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla İstanbul'da yaşayan 20 kuma kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda; erkeklerin cinselliğe ilişkin ataerkil tutumları, toplumdaki statülerini artırma ve erkek çocuk sahibi olma istekleri gibi unsurların kumalığın nedenlerinden olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların ataerkil yapıya sahip bir ailede yetiştikleri; aile içi şiddet, kumar ve alkol bağımlılığı gibi sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların doğrudan veya dolaylı bir biçimde eş seçimlerini etkilediği görülmüştür. Gerçekleştirdikleri evliliklerden dolayı aileleri ve sosyal çevreleri tarafından etiketlenme ve sosyal dışlanmaya maruz kalan katılımcılar psikososyal ve ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Bu sonuç bağlamında çok kadınlı evlilik gerçekleştiren kadınlara eğitim ve danışmanlık konularıyla ilgili çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Aile, kadın, çok kadınlı evlilik, kumalık.*

* Arş. Gör., Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet (İngilizce) Bölümü, ayselayhan10@gmail.com

** Doç. Dr., İstanbul-Üniversitesi Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com

"SECOND-WIFE" AS A SOCIAL PHENOMENON

Abstract

This study aimed to examine the family relations and psychosocial problems of women who are religiously married to legally married men—traditionally called second-wives. In-depth interviews were conducted with 20 second-wives residing in Istanbul using qualitative methods with semi-structured interview forms. As a result, men's patriarchal attitudes towards sexuality, desires for improving their status and having male children appeared to lead marrying a second-wife. It was found that second-wives were raised by patriarchal families who experienced domestic violence, gambling, and alcoholism and these problems, either directly or indirectly, have affected the second-wives' partner choices. The participants, stigmatized and marginalized by their families and milieu because of their marriage, experience psychosocial and socioeconomical problems. Based on these findings, solutions concerning education and counseling for women involved in polygamous marriages were proposed.

Keywords: *Family, woman, polygamous marriage, second-wife.*

1. GİRİŞ

Toplumların sosyal, kültürel, tarihsel ve ekonomik yapılarındaki çeşitliliğin aile kavramının açıklanmasında belirleyici unsurlar olması, konu hakkında evrensel ve kapsayıcı bir tanımın yapılmasını güçleştirmektedir. Toplumlar, aile kavramını farklı şekillerde tanımlasa dahi antropolojik bakış açısına göre en az iki bireyin kan, evlilik veya evlat edinme aracılığı ile meydana getirdiği birime aile denilmektedir. Evli bir çift, çocuklu evli bir çift, bir veya birden fazla çocuklu tek ebeveyn ve birden fazla çocuklu çok eşli kişiler aile kavramına dâhildir (Haviland vd., 2008: 463). Evlilik ise toplumdaki ilişki ağlarını biçimlendiren ve genellikle sözleşmeye dayalı bir anlaşmadır. Eşlerin, çocukların ve kan akrabalarının toplum içerisindeki rol ve sorumluluklarını belirleyen evlilik kuralları,

toplumların sahip olduğu kültürel kodlar tarafından oluşturulmaktadır (Lundberg, 1970: 110). Evlilik, toplumların tarihsel, kültürel ve sosyal yapılarına göre çeşitli biçimlerde meydana gelebilmektedir.

Evlilik biçimleri toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde bile çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu biçimlerden yalnızca biri olan ve eş sayısı unsuruna göre sınıflandırılan çok eşlilik, bir bireyin birden fazla kişi ile aynı zamanda ilişki kurması şeklinde tanımlanmaktadır. Yunanca pols (çok) ve gamos (evlilik) sözcüklerinden oluşan ve birden fazla evli anlamına gelen poligami, çok eşliliği ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Zeitzen, 2008: 3). Hindular, Mormonlar ve Müslümanlar gibi çeşitli kültürel ve dinî topluluklar tarafından uygulanan çok eşlilik pratiği, belirli bir yere özgün değildir. Ataerkil bir pratik olan çok eşlilik, genellikle bir erkeğin birden fazla kadınla aynı zamanda yaşadığı ilişki biçimi olarak kullanılmaktadır (Brooks, 2009: 109). Çok kadınlı evliliklerin bağlamı ve işlevselliği değişiklik göstermekle birlikte genellikle ortak bir temanın varlığından söz edilebilmektedir. Çok kadınlı evliliklerin bazıları; sosyal, politik ya da ekonomik ilerleme aracı olarak gören ve kullanan kimi erkekler tarafından, toplumsal statü ve hane verimliliğini yükseltmek amacıyla tercih edilebilmektedir. Günümüzde bazı toplumlarda kadın eş sayısı, erkeğin toplumsal statüsünün ve saygınlığının belirleyici bir unsuru olarak görülmeye devam edilmektedir. Diğer bir deyişle, kadın eş sayısının artması hanedeki işçi sayısının artması demektir. Kadınların hane verimliliğine sağladığı katkıyla erkeğin artan serveti, beraberinde erkeğin toplumsal statüsünde olumlu yönde bir değişimi getirmektedir (Kottak, 2015: 226-227). Çok eşlilik çatısı altında bulunan ve çok kadınlı evlilik pratiklerinden yalnızca biri olan "kumalık" Türkiye'de süregelen geleneksel bir olgudur.

Türk Dil Kurumuna göre "aynı erkekle evli olan kadınların birbirine göre adı" kuma olarak adlandırılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Türkiye'de 4 Ekim

1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile birlikte çok kadınlı evliliklerin gerçekleşmesi yasaklanmış ve taraflara eşit boşanma hakları getirilmiştir (Tolan, 1991: 504). Söz konusu yasal düzenlemeye rağmen kültürel ve dinî yapıların dayanak noktasını oluşturduğu geleneksel bir olgu olan çok kadınlı evlilik biçimlerinden kumalık Türkiye'de hala devam etmektedir. Bu evlilik biçiminde erkeğin çoğunlukla kronolojik olarak ilk evlendiği kadınla resmî nikâh, ikinci evlendiği kadınla ise dinî nikâh akdi ile evlendiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada, resmî nikâhlı evli bir erkekle dinî nikâh ile evlenmiş olan -toplumda geleneksel kullanılış biçimiyle- kuma kadınların aile ilişkileri ile yaşadıkları psikososyal ve sosyoekonomik sorunların analiz edilmesi hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, kuma kadınların kumalık olgusuna dair deneyimlerinin doğrudan ve detaylı bir şekilde incelenmesi amacıyla nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın ayrıntılı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan, katılımcılara açık uçlu soruların sorulduğu, katılımcıların dinlendiği ve cevaplarının kaydedildiği bir görüşme tekniği olan derinlemesine görüşme (Kümbetoğlu, 2005: 70-71) aracılığı ile veriler toplanmıştır. Bilgilendirilmiş onam formu, demografik bilgilere dair soruların bulunduğu kişisel bilgi formu ve açık uçlu soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kişisel bilgi formunda yaş, meslek, eğitim düzeyi, kardeş sayısı vb. gibi toplam 12 soru bulunmaktadır. Araştırma konusu ile ilgili literatür taraması ve uzman kişilerden alınan görüşler sonrasında oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise kumalığa giden süreç ve kumalık hayatına ilişkin toplam 33 açık uçlu soru yer almaktadır. Bu formda yer alan açık uçlu soruların yeterliliğini değerlendirebilmek için 2 katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu pilot görüşme sonucunda soruların içeriğinde ve sıralamasında birtakım değişikliklerde bulunulmuştur.

Türkiye'de resmî nikâhlı evli bir erkekle dinî nikâh ile evlenmiş olan tüm kuma kadınlar araştırmanın evrenini oluşturmakta iken, bu evrene ulaşmak mümkün olmadığı için araştırmanın örneklemi İstanbul ilinde yaşayan resmî nikâhlı evli bir erkekle dinî nikâh ile evlenmiş olan tüm kuma kadınlar olarak sınırlandırılmıştır. Araştırmada amaçlı örneklem ve kartopu örneklem türlerinden yararlanılmıştır. Bu yolla, İstanbul ilinde yaşayan 20 kuma kadın ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirilmesi için T.C. Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 10.02.2021 tarih ve 2020/15 protokol numaralı etik kurul izni alınmıştır. Etik kuruldan gerekli iznin alınması ve katılımcıların bilgilendirilmiş onam formunu onaylaması sonrasında derinlemesine görüşmelere başlanmıştır. Yaklaşık bir saat süren ve ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan derinlemesine görüşmeler; 8 katılımcı ile yüz yüze, 5 katılımcı ile çevrimiçi ortamda ve 7 katılımcı ile telefon aracılığı ile yapılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerden 20 ses kaydı çözümü ve 160 sayfalık deşifre elde edilmiştir. Görüşme kayıtları çözümlendikten sonra fenomenolojik yaklaşıma bağlı kalınarak elde edilen katılımcı ifadeleri üzerinden kodlamalar ve temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalar betimsel analiz yapılarak 4 ana tema olmak üzere kategorize edilmiştir.

Hayatlarının çeşitli dönemlerinde olumsuz yaşam deneyimleri yaşayan katılımcıların, derinlemesine görüşme esnasında geçmişe dönerek söz konusu sorunlar ile yüz yüze kalmaları sonucu kendilerini aktarma noktasında meydana gelen zorluk araştırmanın en önemli sınırlılığıdır. Çalışmanın diğer bir önemli sınırlılığı ise COVID-19 pandemisi sebebiyle derinlemesine görüşmelerin tamamının yüz yüze gerçekleştirilememesidir.

3. BULGULAR

Bulgular bölümünde İstanbul ilinde ikamet eden 20 kuma kadın ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler incelenmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler sunulduktan sonra araştırma kapsamında elde edilen veriler 4 ana tema dâhilinde değerlendirilmiştir. İlk ana temada kumalık öncesi aile yaşantısına, ikinci ana temada kumalığa giden sürece, üçüncü ana temada kumalıkta aile içi ilişkilerine ve son ana temada kuma kadınların yaşadığı sorunlara ve tavsiyelerine dair bilgiler sunulmuştur. Katılımcıların kişisel verilerinin korunması adına gerçek isimleri yerine kod isimler kullanılmıştır.

3.1. Demografik Bilgiler

Aşağıdaki tabloda katılımcıların demografik özelliklerine dair bilgiler bulunmaktadır. 23-86 yaş aralığında olan katılımcıların yaş ortalaması 47,8'dir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde doğan 19 katılımcı bulunurken, Türkiye dışında doğan 1 katılımcı bulunmaktadır. Son olarak ise katılımcıların yarısının evliliğinin devam ettiği, yarısının evliliğinin sona erdiği görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Yaşına, Doğum Yerine ve Evliliklerinin Devam Durumuna İlişkin Bilgiler

İsim	Yaş	Doğum Yeri	Evliliğin Devam Durumu
Elif Hanım	36	Diyarbakır	Devam etmiyor
İpek Hanım	35	Diyarbakır	Devam etmiyor
Sibel Hanım	46	Tokat	Devam etmiyor
Gül Hanım	55	Erzincan	Devam etmiyor
Sevgi Hanım	86	Erzincan	Devam etmiyor
Zeynep Hanım	62	Hakkâri	Devam ediyor
Derya Hanım	38	Sivas	Devam etmiyor
Sema Hanım	60	Kastamonu	Devam etmiyor
Meltem Hanım	49	Erzincan	Devam ediyor
Gamze Hanım	40	Saraybosna	Devam ediyor
Yasemin Hanım	36	Sakarya	Devam etmiyor
Aslı Hanım	26	Kocaeli	Devam ediyor
Serpil Hanım	36	Sakarya	Devam ediyor
Esra Hanım	54	Erzincan	Devam ediyor

Duygu Hanım	36	Sinop	Devam ediyor
Merve Hanım	23	İstanbul	Devam ediyor
Hülya Hanım	54	Balıkesir	Devam ediyor
Burcu Hanım	47	Ankara	Devam ediyor
Nazlı Hanım	40	Gümüşhane	Devam etmiyor
Melek Hanım	64	Amasya	Devam etmiyor

3.2. Kumalık Öncesi Aile Yaşantısı

Elde edilen veriler ışığında bu tema altında katılımcıların aile içi ilişkileri ve gerçekleştirdikleri önceki evlilikler konularında değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların aile içi ilişkilerine bakıldığında çoğunun, ataerkil geleneksel yapının hüküm sürdüğü bir ailede yetiştikleri söylenebilmektedir. Katılımcıların çoğunun ifadelerinde kapalı aile yapısı, baskıcı aile, aile içi şiddet ve parçalanmış aile kavramları ön plana çıkmaktadır. Geleneksel ataerkil aileye sahip katılımcılardan olan Serpil Hanım, davranışlarını babasının koyduğu kurallara bağlı kalarak şekillendirdiğini ve evdeki erkek üyelerin gözetimleri altında bulunduğunu şu şekilde belirtmektedir:

“Babam kızmaz dedim ama dediğim gibi kuralları vardı. Kuralları bilip ona göre yaşıyorduk. Şimdi bakınca sıkı bir hayatmış. Kendim çalıştım bir ara aileye katkı sundum, yine ama yine yasaklar vardı. Eve erken dön, bunu giyindin mi, işte abin seni bıraksın, abin işten gelince alır seni filan gibi. Annem de sakin sessiz, babama uyuyor. Çok her şeyin konuşulduğu bir aile değildi…” (Serpil Hanım)

20 katılımcı arasında daha önce evlilik gerçekleştiren 9 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların geçmiş evlilikleri hakkındaki söylemlerinde; görücü usulü evlilik, sevgisizlik, ilgisizlik, aile içi şiddet, ekonomik zorluklar, alkol ve kumar bağımlılığı kavramlarına yoğun bir şekilde değindikleri tespit edilmiştir. Kendisinden 15 yaş büyük birisiyle görücü usulü ile erken yaşta evlendirilen, evliliğinde eşi

tarafından fiziksel şiddete ve kıskançlık adı altında baskı ve müdahaleye uğrayan Zeynep Hanım yaşadıklarını şu şekilde belirtmektedir:

"… Çocuk yaştaydım. Düşünün, insan bir çocuğu hayli hayli kandırabilir veyahut bir sürü şey yapabilir. Geldi, gitti, konuştuk. Sevdim ya da sevmedim demedim ben ama beni buna zorlayan oldu. Adam da otuz bir yaşında, ben on altı yaşındayım. Yaş farkı vardı. Tamam, ben ona da razıydım fakat yani bir yandan her şeyden vazgeçiyorum. Babalık yapabilirdi bana. Mesela çok kıskançtı. Kumar oynardı, içki içerdi. Yani çok döverdi beni. Yani çok çektim ben." (Zeynep Hanım)

Görücü usulü ile evlilik, aile büyüklerinin karar mekanizması olması, erken yaşta evlilik ve yaş farkı kavramlarının katılımcıların geçmiş evlilik deneyimlerinde ön planda olduğu görülmektedir. Söz konusu unsurlar ekseninde başlayan evliliklerde katılımcıların yaşadığı olumsuz deneyimlerin, evliliklerin bitişinde büyük bir rolü bulunmaktadır. Evliliklerini sona erdiren katılımcıların ailelerinin, katılımcılara olumsuz tepki gösterdiği anlaşılmaktadır. Sosyal destek sistemlerinde yaşadıkları bu sorun nedeniyle yalnızlaşan katılımcıların, hayatlarına devam edebilmek adına bir arayışa girdikleri ve bu arayışın genellikle kurtuluş niteliği taşıyan ikinci bir evlilikle sonlandığı görülmektedir.

3.3. Kumalığa Giden Süreç

Katılımcıların söylemlerinden elde edilen kumalığa giden süreç temasında; evli olduğunu öğrenmek/bilmek, resmî nikâh konusunda verilen vaatler ve kumalığa karşı verilen ilk tepkiler konularında değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların, eşlerinin medeni durumu hakkındaki gerçek bilgiyi öğrenme zamanı ve biçimi ile kumalık süreci arasındaki bağlantının ne şekilde olduğu öğrenilmek istenilmiştir. 13 katılımcı, tanışmalarından itibaren eşinin evli olduğunu bildiğini ifade etmiştir. 7 katılımcı ise eşinin evli olduğunu sonradan

öğrendiğini belirtmiştir. 7 katılımcıdan biri olan Sema Hanım, tanışmalarından itibaren eşinin evli olduğu bilgisine sahip olmadığını, bu bilgiyi edindikten sonra ise ayrılmaması için eşi tarafından tehdit ve baskıya maruz kaldığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Öyle ya nereden bilebilirsin ki aklımın ucuna bile gelmiyor ama diyordum Doğululardа bu kadar geç evlenen olmaz. Rüyama bile giriyordu kızım vallahi. Ben dedim yok, kesinlikle evlenemem seninle. Öyle çok şiddetle şey yapıyordu ki. Sen hadi bırak da göreyim. Burnunu keserim, öyle diyordu. Kimseye yar etmem seni. Artık korktum mu ne yaptım. Ailem de dedi biz sana bırakıyoruz. Dokuz ay nişanlı kaldın dedi. Artık sen bilirsin. Zaten eşim de tehdit ediyordu. Kimseye yar etmem seni, biz böyle mi söz verdik." (Sema Hanım)

Eşinin medeni durum bilgisine tanışmalarından itibaren sahip olan Merve Hanım, eşinin ailesinin istekleri doğrultusunda ilk evliliğini gerçekleştirdiğini ve eşinin kültürlerinde boşanmanın yaygın bir uygulama olmadığını şu şekilde belirtmiştir:

"Eşimin abisi vefat ediyor trafik kazasında eşiyle birlikte bir yolculukta. Vefat edince iki sene sonrası kadar yengesiyle evlendiriyorlar eşimi o şekil. Şöyle zaten eşim o zamanlar on dokuz-yirmi yaşlarında. Eski eşi de yirmi iki filan herhalde o civarlar. Bir-iki yaş var aralarında. O zamanla şimdi, eski zamanla şimdi baya fark var. O zaman şimdi boşanma durumları filan Doğu'da çok yok. Yani çok uygun görmüyorlar boşanma olaylarını. Eşim o zamanlar kabul etmiş ama sonradan pişman olmuş." (Merve Hanım)

Aile isteği ile evlenilmesi ve kültürel olarak boşanmanın yok sayılmasının yanı sıra çocuksuzluktan dolayı da erkeklerin ikinci bir evlilik isteyebildikleri anlaşılmıştır. Gerçekleştirdikleri evliliklerde çocuksuzluktan ötürü evli olduğu kadını suçlayıcı bir tutum içerisinde bulunan erkeklerin, çocuk özellikle "erkek"

çocuk sahibi olmak için ikinci bir evliliğe yöneldikleri görülmektedir. Melek Hanım da eşinin çocuksuzluk nedeniyle kendisiyle evlenmek istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Aman ne tanışması ya. Adamın erkek çocuğu olmamış. Amcamın oğluyla konuşmuş. Şu kızı alsak dünür olsak verirler mi, demiş." (Melek Hanım)

Eşinin bulunan mevcut koşullar nedeniyle resmî nikâh hakkında herhangi bir vaatte bulunmadığını belirten 11 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların genellikle resmî nikâhlı eşin boşanmaması, aile baskısı ve ekonomik sıkıntılar gibi nedenlerden ötürü eşinin boşanamadığını, diğer bir deyişle bu konuda katılımcıların eşlerini savunma noktasında bulundukları görülmektedir. 11 katılımcıdan biri olan Nazlı Hanım, konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde belirtmektedir:

"Resmî nikâh kıyacağım diye demedi. Öteki kadın vermiyor ki, resmî nikâh nasıl kıysın bana. Öteki kadın boşanmadı ki. Ben desem de kadın bırakmadı. İki tane resmî nikâhı nasıl kıysın ki adam. Onu da boşamadı, beni de bırakmadı. Yani böyle ömrümüz geldi gitti işte yavrum." (Nazlı Hanım)

11 katılımcının aksine eşinin resmî nikâhlı eşinden boşanıp kendisiyle evleneceğine dair vaatte bulunduğunu belirten 9 katılımcı bulunmaktadır. Lakin şu anki durumları incelendiğinde katılımcıların çoğunun eşinin bu vaadini yerine getirmeyerek resmî nikâhlı eşinden boşanmadığı ve boşanma eyleminin gündem dışında olduğu görülmektedir. 9 katılımcıdan biri olan Serpil Hanım ise bu konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

"O ilk başta çok vardı. Kesin kesin işte hani bak boşanacağız, işte bak zaten. Hani ben ilk öğrendiğimde şok oldum ya. Hep öyle diyordu hep. İnanır mısınız? Ben de güvendim. Niye güvenmeyeyim. Dedim haklı olabilir, insanlar hata yapar,

boşanılabilir diye insan düşünüyor ama sonra çocuk oldu, eve alış bilmem ne. Araya kaynadı desem inanır mısınız? Hiçbir şey de olmadı sonra..." (Serpil Hanım)

Gerçekleştirdiği evlilik biçiminden dolayı katılımcılara aile, resmî nikâhlı eş ve sosyal çevre tarafından konu hakkında çeşitli tutum ve davranışlarda bulunulmuştur. Söz konusu bu tutum ve davranışların çoğunlukla olumsuz bir şekilde ortaya çıktığı ve katılımcıların sosyal dışlanma ve etiketlenmeye uğradıkları öğrenilmiştir. Söz konusu bu reaksiyon sonucunda katılımcıların psikolojik, sosyal ve ekonomik yapılarında bozulmalar meydana gelmiştir.

Katılımcıların çoğunun resmî nikâhlı eş ile ilk karşılaşmalarının çoğunlukla aynı hanede yaşamaya başlanılması aşamasında meydana geldiği ve bu esnada iki kadın arasında fiziksel ve sözel şiddetin yaşandığı görülmektedir. Esra Hanım, "deli" olarak nitelendirdiği resmî nikâhlı eşin psikolojik problemler yaşadığını ve ilk karşılaşma gününde yaşanılan olayları şu şekilde özetlemiştir:

"Ben geldikten sonra kavga dövüş. Kadın kendini camdan attı. Ondan sonra hastanede gitti, üç ay durdu. Sonra geri geldi. Kadının bacağı kırılmıştı ikisi. Platin taktılar. Üç ay hastanede durdu. Ben o sırada evdeydim. Çocuğuna baktım. Annesi vardı, babası vardı. Onlara baktım. Geldikten sonra yine psikolojisi filan bozuktu, durmuyordu. Mesela ne bileyim deli gibiydi sanki. Deli hareketleri vardı. Mutsuzdu. Çocuğa karşı hiç ilgisi yoktu. Babaannesi bakmış ona, büyütmüş altı yaşına kadar getirmiş. Ne meme vermiş ne altını değiştirmiş." (Esra Hanım)

Katılımcılarının çoğu, ailesinin olumsuz tepki vereceğini düşündüğünden dolayı evliliklerini gizli bir şekilde gerçekleştirmiştir. Katılımcıların tamamına yakınının ailesinin, kumalığı öğrendiğinde genellikle iletişimi kesme davranışında bulundukları anlaşılmıştır. Katılımcıların beyanları doğrultusunda yaşanan bazı

küskünlüklerin çocuk sahibi olmanın ardından bittiği fakat çoğunlukla küskünlüklerin çoğunluk için devam ettiği görülmektedir. Gerçekleştirdiği evlilik nedeniyle ailesinin kendisine olumsuz tepki gösterdiğini belirten Sibel Hanım, ailesiyle olan küslüklerinin hâlâ devam ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Ben evlendiğim gün itibariyle baba evime gidemiyorum. Şu an itibariyle hâlâ gidememekteyim. Abim, öyle küçük bir yerde namus meselesi olması, onların gururunu incittiği için beni zaten kardeşlikten reddetti. Biz abimle hiç görüşmüyoruz. Annem de abimin gözetimi altında olduğu için annemle sadece telefon iletişimimiz var. Ben ailemi tamamen kaybetmiş oldum bu vesileyle." (Sibel Hanım)

Kumalığa giden süreçte katılımcıların yaşantıları genel bir şekilde değerlendirildiğinde katılımcıların yaklaşık olarak yarısının eşinin resmî nikâhlı eşinden boşanıp kendisiyle evleneceği konusunda vaatte bulunduğunu belirtmiştir. Erkeklerin boşanma ve ardından katılımcılar ile resmî bir şekilde evleneceğine dair olan söylemlerinin kumalık sürecinin hızlandırılması ve kabul edilebilirliği konularında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Fakat katılımcıların mevcut durumları incelendiğinde çoğunun eşinin söylemlerinde vaat ettiği boşanmayı gerçekleştirmediği anlaşılmıştır. Gerçekleştirdikleri evlilikten ötürü ailesi, sosyal çevresi ve resmî nikâhlı eş tarafından dışlanan ve ötekileştirilen, dünyası evdeki yalnızca bir odadan ibaret olmaya başlayan katılımcılar, resmî bir varlığı olmayan evlilikten dolayı nafaka ya da tazminat gibi hukuki haklardan yararlanamamaktadır. Bu nedenlerden ötürü kumalık deneyimlerinde "vaatler" ve vaatlerin peşinden gelen "yalnızlık" temaları yoğun bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların yalnızlık ile başlayan kumalık sürecinde resmî nikâhlı eş ile olan ilişki ağında zaman geçtikçe bir farklılaşma yaşanmaya başlandığı, bunun ise katılımcıların hamile olması ya da doğum yapmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar ve resmî nikâhlı eş

arasındaki ilişkide yaşanan bu frekans değişiminin her iki süreçte etkili olduğu ve ilişkinin boyut değiştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

3.4. Kumalıkta Aile İçi İlişkiler

Katılımcıların söylemlerinden elde edilen kumalıkta aile içi ilişkiler temasında; eş ile ilişkiler, resmî nikâhlı eş ile ilişkiler ve çocuklar ile ilişkiler konularında değerlendirilmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların hangi koşullarda kumalık deneyimlerini devam ettirdiklerinin tespit edilmesi konusunda, bu olgunun başkarakteri olan eşleriyle olan ilişki boyutunun incelenmesinin önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların çoğunun söylemlerinde eş baskısı, kıskançlık, şiddet ve tehdit kavramları ön plandadır. Aynı zamanda katılımcıların çoğu eşleri ile olan ilişki dinamiklerini ifade ederken eşlerinin evlilik öncesinde ve sonrasında farklı tutum ve davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Hülya Hanım, eşinin kendisi üzerinde oluşturduğu baskı ve bulunduğu müdahaleler ile giyim şekli ve davranışları konusunda kısıtlanmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Bu baskı ve müdahaleler sonucunda kendi rızası olmadan tesettüre girdiğini belirten Hülya Hanım, kendi isteği dışında olması sebebiyle bir süre sonra eşine bu konu ile ilgili karşı çıkışını şu şekilde ifade etmektedir:

"Eşim bana tabii ki karışıyordu. Sen benim artık Allah katında karımsın diyordu. Her şeyime karışıyordu. Hem de nasıl karışıyordu. Doğu kültürüyle yetişmiş mümkün mü karışmaması. Üsteliyordu açık giyinme diye. Ben Batı kültüründe yaşamışım, bikinimi giyinip denize gidiyorum. Kapandım. Ondan sonra gün geldi açıldım. Ben dedim kendi isteğimle kapanmadım. Bu şekilde kapalılığı kabul etmiyorum dedim, sonra açıldım bir daha. Sonra Allah nasip etti tekrar kendi isteğimle kapandım..." (Hülya Hanım)

Kumalık deneyiminden olumsuz bir şekilde etkilenen kişilerden bir diğeri olan resmî nikâhlı eş, mecbur bırakıldığı bu olgu karşısında çeşitli şekillerde savunma stratejileri geliştirmiştir. Fiziksel, sözel ya da ekonomik şiddet biçiminde ortaya çıkan bu tepkilerin ise ilk olarak eşe, eşe karşı güç savaşı veremediklerinde ise kumaya karşı gerçekleştiği anlaşılmıştır. Savunma stratejilerinin farklı biçimlerde ortaya çıktığı görülse de ortak bir tema kendisini göstermektedir. Ayrı hanelerde yaşanılan durumda iki kadın arasında herhangi bir ilişki kurulmamakta, aynı hanede yaşanılan durumda ise resmî nikâhlı eş otorite sahibi olmaya çalışmaktadır. Katılımcıların çoğunun söylemlerinde resmî nikâhlı eş ile aralarında eşin paylaşılamamasından kaynaklı kıskançlık kavramının ön planda olduğu ve bundan dolayı resmî nikâhlı eş ile olan ilişkilerinde olumsuzluğun sürdüğü anlaşılmaktadır. Resmî nikâhlı eşin evde egemen olduğunu belirten katılımcılardan biri olan Melek Hanım, bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

"Kocası varken o hâkimdi. O yığıyordu bana işleri. Buğdaya, tarlaya o gidiyordu. Ben gidemiyordum. O zaman onun sözü geçiyordu. Nice sonra kocamız öldükten sonra o oturdu. İş görmeyi bıraktıktan sonra ben ele aldım. Yer değiştirdik." (Melek Hanım)

Kumalık olgusunda mağduriyet yaşayan öznelerden olan iki kadın dışında varlıkları yok sayılan hane içerisindeki çocuklar, gelişimlerini tehdit eden birçok risk ile karşılaşabilmektedir. Katılımcıların çoğu söylemlerinde kumalık sürecinin ilk başlarında eşinin çocuklarının yaşlarının küçük olmasından dolayı herhangi bir olumsuzluğun olmadığını fakat ilerleyen süreçte çocukların durumu idrak etmeleri sonucunda sorunların baş gösterdiğini ifade etmiştir. Ayrı hanelerde yaşanılan durumlarda ise çocukların birbirlerini kardeş olarak benimsemedikleri ve herhangi bir ilişki sürdürmedikleri görülmüştür. Burcu Hanım da çocuklar arasında kardeşlik ilişkisinin yaşanmadığını ifade eden katılımcılardan biridir. Konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Ben kesinlikle şunun taraftarı değilim. Kesinlikle onlar kardeş olamazlar. Kesinlikle görüştürmüyorum. He engellemiyorum ama tasvip de etmiyorum. Asla o çocuklarla siz altı kardeşsiniz diye bir şey yok. Hatta şöyle bir olay geçti işte. Oğlum bu olayı tabii ki bilmiyor İstanbul'da doğduğu ve büyüdüğü, babası hep başında olduğu için onun kardeşleri olduğunu bilmiyor ve ben onu on iki-on üç yaşında karşıma alarak dedim ki anneciğim böyle böyle bir durum var, senden saklamak istemiyorum, benden öğrenmeni istiyorum, istersen görüşebilirsin. Bana tek dediği şey: Anne görüşmesem de olur mu?" (Burcu Hanım)

3.5. Kuma Kadınların Yaşadığı Sorunlar ve Kadınlara Tavsiyeleri

Katılımcıların, insan ilişkilerinde yaşadıkları sorunların yanı sıra kurum ve kuruluşlarla yaşadıkları sorunlar da kendilerini yoğun bir şekilde göstermektedir. Eşi ve çocuğu ile farklı soyadlara sahip olmaları nedeniyle kurumlarla gerçekleştirdikleri işlemlerde kurum çalışanları tarafından bu durumun nedenine dair sorulan sorular, katılımcıları yoğun bir şekilde rahatsız etmektedir. Çocuğu ile aynı soyadını taşıyamayacağını bilen katılımcılardan, bu nedenden dolayı çocuk sahibi olmak istemeyen katılımcılar mevcuttur. Dinî nikâhlı bir aile birlikteliği yaşayan katılımcıların -yasal bir zemini olmaması nedeniyle- hukuksal olarak yaşadıkları güvencesizlik evlilik öncesi ve sonrasında kararlarını etkileyen bir unsurdur. Katılımcılar genellikle nafaka ve tazminat gibi hukuksal konularda savunmasız durumda olmalarından dolayı evliliklerini sonlandırmak istemelerine rağmen, evliliğin sona ermesi durumunda kendileri için yaşanacak dezavantajdan dolayı bu konuda çaresiz hissetmektedirler.

Merve Hanım, kuma olarak evlenilmesini tavsiye etmediğini ve şu an resmî nikâhlı olmadıkları için çocuğu ve eşi ile soyadlarının aynı olmadığını belirtmektedir. Bu yüzden kurumlar ile gerçekleştirdikleri işlemlerde sorunlar ortaya çıktığını, kişilerin bu durum ile ilgili sürekli soru sormalarının kendisini rahatsız ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

"Çocuğumla soyadımız aynı değil. Mesela bir tatile gitmek istesek otelde kalamıyoruz, pansiyonda kalıyoruz. Soyaddan dolayı almıyorlar. Ondan sonra bir sosyal yardım kuruluşuna gitsek ya da başka kuruluşa gitsek eşimin orada direkt E-Devlet'te eşi gözüken eski eşi. Ben orada eşim dediğim zaman bir karışıklık oluyor. Yanlış anlıyorlar filan. Bir soruyorlar niye öyle filan diye. Tabii kötü bir durum, sürekli böyle sormaları. İnsanı üzüyor." (Merve Hanım)

Etiketlenme ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını belirten Hülya Hanım, evlilik sürecinde yaşadıklarını şu şekilde dile getirmektedir:

"Sana ahlaksız gözüyle bakıyorlar. Bir eve gidiyorsun, kadın kocasından seni kıskanıyor. Sanki hemen onun kocasının üstüne geleceğim hemen veya işte kadın kendisini korumaya çekiyor sanki beni almış sanki ona da atlayacak eşim. Anlatabiliyor muyum, bu psikolojik şeyler dönüyordu hep. Hissediyorsun yani, hissettiklerim bunlar. Bunları tolere etmek çok zordu. Yani bir de alışılagelmiş şeylerin dışına çıktığın zaman toplumun fikirleri değişiyor." (Hülya Hanım)

Kumalığı tavsiye etmeyen Burcu Hanım, bu süreçte "eksik" ve "yarım" hissettiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

"… Her zaman bir yanın eksik ve yarım. Her zaman. Hep böyle içinde bir şey var. Kesinlikle tavsiye etmiyorum. Kesinlikle tavsiye etmiyorum. Hiçbir kadın, hiçbir kadına asla ve asla böyle yapmamalı. Çünkü dediğim gibi yapmak istediğin çoğu şeyi yapamıyorsun. Belki böyle olmasaydı çok daha farklı yerlerde olabilirdim. Çok güçlü bir insanım çünkü. Ayakları üzerine çok sağlam basabilen bir insanım ama bozuk aileden gelenlerin genellikle sonu bu." (Burcu Hanım)

Aslı Hanım, katılımcıların çoğunun yaşadığı sorunları özetler nitelikte bir açıklama ile yaşanılan kıskançlık duygusu, ekonomik zorluklar, eğitim hayatından

kopuş ve özel hayatın gizliliğinin bozulması gibi unsurları şu şekilde ifade etmektedir:

"Şöyle bir kere özelin çok ortalığa seriliyor. Herkes bu konuyu merak ediyor. Dedikodumuz yapılıyor. Eşinizle yedi-yirmi dört beraber olmak istersiniz sonuçta en yakınınız ama başka bir yere de gidiyor ve siz nereye gittiğinizi biliyorsunuz. Bu biraz rahatsız edici oluyor. Ekonomik olarak da biraz zor oluyor. İki eve bakmaya çalışıyor. Kızını getirebilir aslında buraya ben ona da bakarım. Onun haricinde böyle okulu filan yarıda bırakma gibi şeylere sebep olabiliyor. Bilemiyorum, zor çok zor. Ailemizden uzak kalıyoruz. Özellikle ben hem ailemden uzak kalıyorum hem de bayramdı cenazeydi hep tek geçiriyorum." (Aslı Hanım)

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kumalık olgusuna ilişkin olarak literatürde bulunan çalışmalar incelenmiş olup yapılan inceleme sonucunda konu ile ilgili yapılan çalışmaların nicel olarak yeterli sayıda olmadığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda çalışmada ilgili literatüre katkı sağlamak adına resmî nikâhlı bir erkekle dinî nikâh ile evlenmiş olan -toplumda yaygın kullanılış biçimiyle- kuma kadınların aile ilişkileri ile psikososyal ve sosyoekonomik sorunlarının analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Katılımcıların söylemlerinden elde edilen veriler neticesinde çoğunun, aile ilişkisi dinamiklerinde erkeklerin kadınlar üzerinde baskı ve denetim kurduğu geleneksel ataerkil bir aile yapısında yetiştikleri ve bu yapı içerisinde aile baskısı, kapalı aile yapısı, alkol ve kumar bağımlılığı gibi kavramlar yoğun bir şekilde görülmektedir. Söz konusu bu tip ailelerde; aile bireyleri arasında sınırlı bir iletişim yaşanmakta ve ailedeki erkek bireyler, kadın bireyler üzerinde giyim şekli, arkadaş seçimi ve ev dışında geçirilen vakit gibi konulara ilişkin olarak karar mekanizması olmaktadır.

Birden çok evlilik yapan katılımcılar, ilk evliliklerini genellikle görücü usulü biçiminde gerçekleştirmişlerdir. Geçmiş evlilik deneyimlerinde -sevgi ve ilgi kavramlarına hissettikleri eksiklikten kaynaklanan bir yönelimle- evliliklerini sorgulayan ve başka evlilikler ile kıyaslayan katılımcılar evliliklerine karşı bir memnuniyetsizlik hissetmeye başlamışlardır. Katılımcıların görücü usulü, aile büyüklerinin karar mekanizması olması, erken yaşta evlilik ve yaş farkı gibi çeşitli koşullar altında başlayan geçmiş evliliklerinde yaşanan çeşitli şiddet türleri -kumar bağımlılığı, baskı, tehdit ve sevgisizlik- evliliklerin bitişini doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilemiştir. Evliliğin sona ermesinin ardından aileleri tarafından olumsuz tepkiye maruz kalan katılımcılar böylece sosyal destek sistemlerinden birini kaybetmişlerdir. Bu noktada yalnızlaşan katılımcılar bir kurtuluş olarak nitelendirdikleri ikinci bir evlilik sürecine yönelmişlerdir.

Katılımcıların yarısının eşi, resmî nikâhlı eşinden boşanıp katılımcılarla evleneceğine dair vaatlerde bulunmuştur. Fakat güncel durumda erkekler bu söylemleri gerçekleştirmemiş ve boşanma konusunu arka plana atmıştır. Katılımcıların kalan yarısı ise resmî nikâhlı eşin boşanmak istememesi ve aile baskısı gibi unsurlar nedeniyle eşinin boşanma konusunda herhangi bir söylemde bulunmadığını belirterek bu konu hakkında eşlerini savunma noktasında bulunmaktadır.

Kuma olmalarından dolayı resmî nikâhlı eş ve sosyal destek sistemlerinden olumsuz tepkiler alan katılımcılar, maruz kaldıkları sosyal dışlanma ve etiketlenme nedenleriyle psikososyal ve ekonomik olarak sorunlar yaşamışlardır. Gerçekleştirdikleri evlilik biçiminden dolayı ailesinden olumsuz tepki alacağını düşünen katılımcılar bu sebepten ötürü evliliklerini gizli bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Katılımcıların neredeyse tamamının ailesinin gösterdiği olumsuz tepkilerinden biri, evliliğin öğrenilmesinin ardından kızları ile ilişkilerini sonlandırmaları olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ailelerinden

birkaçı, kızlarının doğum yapmasının ardından tekrar iletişim kurmaya başlamışlardır. Lakin böyle bir tutum, katılımcıların çoğunun ailesi için geçerli olmamıştır. Aileleri ile küskünlük içerisinde olan katılımcılar yalnızlaşmış ve aile özlemi içerisine girmişlerdir.

Katılımcıların kumalık deneyimlerinde yaşadıkları psikososyal ve sosyoekonomik sorunların belirlenmesi ve çözümlenmesi adına aile sistemi dinamiklerinin analiz edilmesi büyük bir öneme sahiptir. Katılımcıların eşlerinin çoğu, evlilik öncesi ve sonrasında farklı tutum ve davranışlar sergilemişlerdir. Ayrıca katılımcılarının büyük bir kısmının eşleri ile olan ilişki dinamiklerinde kıskançlık, şiddet, baskı ve tehdit kavramlarının yoğun bir şekilde görüldüğü dikkat çekmektedir. Katılımcıların çoğunun, pek çok konuda baskıcı bir tutum sergileyen geleneksel ataerkil bir zihniyete sahip olan erkekler ile evli olduğu anlaşılmaktadır. Kumalık olgusunun Anadolu'daki varlığını incelemek isteyen Başaran Alkan (2001) Anadolu'da Çok Eşlilik ve Kumalık Olgusu adlı çalışmasında kuma kadınlar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırmasında gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmeler neticesinde kumalık geleneğinde hanedeki karar mekanizmasının erkek olduğu ve bu kararı erkeğin tek başına aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Kumalık deneyiminde mağduriyet yaşayan öznelerden bir diğeri olan resmî nikâhlı eş, fiziksel, psikolojik ya da ekonomik anlamda kumasına karşı çeşitli şiddet türlerinde bulunmuştur. Resmî nikâhlı eşlerin kendilerini savunmak adına verdikleri bu tepki çeşitli biçimlerde kendini gösterse dahi kadınların davranışlarında çoğunlukla ortak bir nokta bulunmaktadır. Örneğin; ayrı evlerde yaşamaya devam edildiği koşullarda iki kadın arasında herhangi bir ilişki kurulmaz iken; aynı evde yaşamaya başlanıldığında ise resmî nikâhlı eş evde otorite kurmaya çalışmıştır. Resmî nikâhlı eş ile olan ilişki dinamiklerinin çoğu olumsuz olmakta, bu olumsuzluk ise çoğunlukla eşin paylaşılamamasından

dolayı yaşanan kıskançlık unsurundan kaynaklanmaktadır. Yılmaz, Tamam ve Bal (2015: 225) çok kadınlı evliliklerde resmî nikâhlı eş ve kuma arasında kıskançlık, rekabet ve öfkenin yaşanabileceğini ve bunların yanı sıra aile içi şiddetin ortaya çıkabileceğini belirtmektedirler. Bu sebeplerle, çok kadınlı evlilik yaşayan kadınlarda somatizasyon ve depresyon başta olmak üzere ruhsal rahatsızlıklar ve belirtiler, evlilik ve yaşam doyumunda azalma, düşük benlik saygısı gibi sorunların daha yoğun görüldüğünü eklemektedirler.

Katılımcıların resmî nikâhlı eş ile olan ilişki dinamiklerinde yaşadıkları olumsuzluğun baş nedeni olarak kıskançlık unsurunun yanı sıra ev içi iş bölümünün adaletsizliği de ön plana çıkan nedenlerden biri olmuştur. Gümüş (2017) Türkiye'de Toplumsal Bir Sorun Olarak Kuma Evliliği: Hatay Örneği adlı araştırmasında kuma evliliklerde erkeklerin geleneksel ataerkil bir yapıda kadınlar üzerinde tahakküm kurarak kumalık geleneğini sürdürdüğü ve bu evlilik biçiminde iki kadın arasında simgesel bir şiddetin ortaya çıktığı sonucuna varmıştır. Ayrıca yaşanan çok kadınlı evlilik nedeniyle iki kadın arasında meydana gelen güç savaşı ve ev içi emek sömürüsünün de bulunduğunu da belirtmiştir.

Bu çalışmada kuma kadınlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin incelenmesi sonucu kumalık olgusuna dair belirli sonuçlara varılmıştır. Bu sonuçlardan ilk olarak kumalığın nedenleri incelendiğinde; erkeklerin ailelerinin karar mekanizması olduğu koşullar altında kendi istekleri dışında ilk evliliklerini yapması, evliliğin sona erdirilmesine kültürel olarak izin verilmemesi, erkeklerin çocuk fakat özellikle erkek çocuğu olmaması durumunda eşini suçlaması ve son olarak ise sadece ataerkil bir tutum ile ikinci bir kadın ile evlenmeyi istemesi olarak sıralanabilmektedir.

Bailey ve Kaufman (2010: 8) çok kadınlı evliliklerin, şefkat göstermenin kapalı olduğu kültürlerde yaygın olarak görüldüğünü ve boşanmanın damgalanması,

boşanma nedenlerinin sınırlı olması ve boşanma nedenlerini kanıtlamak için yüksek asgarilere sahip olması nedenleriyle boşanma yerine kullanıldığını belirtmektedir. Özkan, Altındağ ve Şentunalı ise (2006) Mental Health Aspects of Turkish Women From Polygamous Versus Monogamous Families adlı çalışmalarında çok kadınlı evliliklerin kadınların ruh sağlığı üzerindeki etkilerini analiz edebilmek amacıyla Diyarbakır'ın Suriçi ilçesinde bulunan yaşları en az 18 olan kadınlar ile görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırma sonucunda; kadınların çok kadınlı evlilikleri kabul etmelerinin nedenleri olarak resmî nikâhlı eşler için %83 kültürel zorunluluklar, %10 çocuk sahibi olamama, %5 erkek çocuk sahibi olamama, %1 tıbbi hastalıklar; kuma kadınlar için %78 kültürel zorunluluklar ve %22 gayriresmî ilişkinin yaşanması şeklinde belirtmişlerdir. Ayrıca Ulutaş (2019) Eril Kodlar Kıskacında Kadınlık Halleri: Kumalık adlı çalışmasında eril dil ve kodlar içerisinde kumalığın ne olduğunu anlamak adına iki belgesel filmi ele almaktadır. Çalışmasında erkek çocuk sahibi olma konusuyla ilgili bazı yorumlamalarda bulunmuştur. Ulutaş, erkek çocuk sahibi olmanın güç ve prestij gibi güçlü değerleri ifade ettiğini ve kadının erkek çocuk sahibi olamamasının, üzerine gelmesi muhtemel kumanın gelişini hızlandırdığını vurgulamaktadır.

Katılımcıların; erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu, üyeler arasında açık bir iletişimin kurulmadığı, duygu ve düşüncelerin ifade edilemediği kapalı bir yapıya sahip bir ailenin üyesi olmaları eş seçiminde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkili olmuştur. Özellikle katılımcıların babaları ile eşlerinin birtakım özelliklerinin benzerlik taşıması bunu desteklemektedir. Kadınların bedenleri üzerinden açıklanan ve erkeklerin kadınlar üzerinde özellikle bedeni üzerinden kontrol etme amacı taşıyan namus, geleneksel toplumlarda ataerkil düzenin oluşturduğu baskın bir kavramdır. Katılımcıların tamamının ailesinin bu bakış açısına sahip olması nedeniyle katılımcıların özellikle erken yaşta namusunun

korunması adına evlilik süreci hızlandırılmış olup tanımadıkları ve gönül bağı kurmadıkları kişilerle görücü usulüyle evlendirilmişlerdir.

Bu şartlar altında başlayan evlilik hikâyelerinde olumsuz aile deneyimleri yaşayan katılımcılar bir süre sonra sevgi ve ilgi kavramlarının eksikliğinden dolayı evliliklerini sorgulama sürecine girmişler ve başka evliliklerle kendi evliliklerini mukayese etmişlerdir. Bu sorgulayış içerisinde aile içi şiddet, kumar ve alkol bağımlığı, işsizlik gibi olumsuz unsurların bulunması evliliğin sona ermesi noktasında hızlandırıcı yönde bir etkiye neden olmuştur. Evliliklerinin sona ermesinin ardından bekâr bir kadın olarak maddi ve manevi sorunlar yaşayan katılımcıların sosyal destek sistemlerinin yetersiz olması, ekonomik olarak bağımlı kılınması ve erkeklerin kendileri üzerinde kurdukları baskı ve tehditler nedenleriyle kurtuluş olarak bir çıkış yolu aramışladır. İkinci bir evlilik olarak sonlanan bu yolda ise kurtuluş olarak nitelendirdikleri evliliği gerçekleştirirken evlenilecek kişinin medeni durumunun sorgulanamadığı bir süreç cereyan etmiştir. Her iki kadına da kumalığın zamanla kabullendirilmesiyle bu süreç, erkeğin iki kadın ile aynı anda aile birlikteliğini sürdürmesiyle sonuçlanmıştır.

İstanbul ilinde yaşayan 20 kuma kadın ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde söz konusu sonuçlar elde edilmiştir. Tüm bu sonuç maddeleri değerlendirildiğinde; yasal bir varlığı olmayan dinî nikâh ile evli olan kumaların bu evlilik nedeniyle maddi ve manevi anlamda güvencesizlik içerisinde bulundukları, gerçekleştirdikleri evlilikten ötürü sosyal çevreleri tarafından sosyal dışlanma ve etiketlenmeye maruz kaldıkları ve psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak sorunlar yaşadıkları sonucuna varılmaktadır.

Bu sonuç bağlamında, tespit edilen sorunların önlenmesi adına kamu ve sivil toplum kuruluşları tarafından, kadınların; haklar ve hukuki süreçler bağlamında bilgilendirilmesi önemli bir husustur. Bunun dışında Türkiye'de ancak resmî nikâh gerçekleştikten sonra dinî nikâh yapılabilmektedir. Türk Medeni

Kanunu'nun 143. maddesi gereğince yapılması gereken bu sıralamaya rağmen resmî nikâh ile evlenmeden dinî nikâh kıyan kişiler bulunmaktadır. Bu durumun engellemesi adına devlet görevlilerinin bu şekilde evlenen kişileri ve dinî nikâh kıyan din görevlilerinin denetlenmesi elzemdir. Ayrıca resmî nikâh öncesinde kıyılan dinî nikâhlar vesilesiyle ortaya çıkması muhtemel sorunlar takip edilmeli ve suiistimallere karşı ise gerekli cezai yaptırımların sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bailey, M., & Kaufman, A. J. (2010). *Polygamy in the Monogamous World: Multicultural Challenges for Western Law and Policy.* Oxford: Praeger.

Başaran Alkan, N. (2001). Anadolu'da Çokeşlilik ve Kuma Olgusu. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Bilim Dalı.

Brooks, T. (2009). The Problem With Polygamy. *Philosophical Topics, 37*(2), 109-122.

Gümüş, K. (2017). Türkiye'de Toplumsal Bir Sorun Olarak Kuma Evliliği: Hatay Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı.

Haviland, W. A., Prins, H. E., Walrath, D., & Mcbride, B. (2008). *Kültürel Antropoloji.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Kottak, P. (2015). *Cultural Anthropology Appreciating Cultural Diversity.* New York: McGraw- Hill.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lundberg, G. A., Schrang, C., & Larsen, O. N. (1970). *Sosyoloji Cilt II.* Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını No: 20.

Ozkan, M., Altindag, A., Oto, R., & Sentunali, E. (2006). Mental Health Aspects of Turkish Women From Polygamous Versus Monogamous Families. *International Journal of Social Psychiatry, 52*(3), 214–220.

Tolan, B. (1991). Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru. B. Dikeçligil, B. Dikeçligil, & A. Çiğdem (Dü) içinde, *Aile Yazıları 2: Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme* (s. 500-512). Ankara: Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2019). *Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük.* Temmuz 1, 2019 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı.

Türk Medeni Kanunu. (2001, Kasım 22). Mayıs 10, 2020 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf adresinden alındı.

Ulutaş, E. (2019). Eril Kodlar Kıskacında Kadınlık Halleri: Kumalık. Ö. Altunsu Sönmez, & G. Aksan (Dü) içinde, *Aile Kurumuna Farklı Bakışlar* (s. 265-299). Konya: Çizgi Kitabevi.

Yılmaz, E., Tamam, L., & Bal, U. (2015). Poligami ve Ruh Sağlığına Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry, 7*(2), 221-228.

Zeitzen, M. (2008). *Polygamy A Cross-Cultural Analysis.* New York: Berg.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Despite legal regulation, marrying a second-wife—one of the polygamous marriage forms—which is a traditional phenomenon based on cultural and religious systems still persists in Turkey. In this form of marriage, men usually legally marry their first wives in terms of chronology and religiously marry their second wives. In this context, this study aimed to examine the family relations and psychosocial and socioeconomic problems of women who are religiously married to legally married men—traditionally called second-wives.

Method

This study employed qualitative research methods in an attempt to analyze second-wives' experiences regarding the phenomenon of marriage with a second-wife in a direct and detailed manner. In-depth interviews were conducted using informed consent form, personal information form containing questions targeting demographic information, and semi-structured interview form with open-ended questions.

Target population for this research was all the second-wives in Turkey who are religiously married to legally married men, but since it was not feasible to attain a representative sample for this population the sample for the present study was limited to women residing in Istanbul who are religiously married to legally married men. Convenience sampling and snowball sampling methods were used in this study. In this way, in-depth interviews were conducted with 20 second-wives residing in Istanbul.

To be able to conduct in-depth interviews, the ethics committee approval was obtained with 2020/15 protocol number from T.C. Yalova University Ethics Board for Research with Human Subjects on 10.02.2021. After the ethics approval the informed consents from the participants were obtained, in-depth interviews were initiated. These in-depth interviews took 1 hour in average and were recorded with a tape recorder. After the voice records were transcribed, coding patterns and themes were identified based on the statements of participants while adhering to the phenomenological approach. Identified themes were categorized into 4 main themes using descriptive analysis.

Findings (Results)

In the Results section, in-depth interviews with 20 second-wives residing in Istanbul were analyzed. After demographic information were presented, the

collected data was evaluated within the compass of the 4 main themes. In these 4 main themes, information regarding the family life prior to getting married as a second-wife, the process leading to this marriage, domestic relations in the context of a marriage with second-wife, and the problems second-wives are facing and related recommendations were presented respectively. In order to protect participants' personal information, cryptonyms were used instead of real names.

When participants' domestic relations were examined, it can be claimed that they were mostly raised by families governed by traditional patriarchal structures. Closed family structures, oppresive families, domestic violence, and fragmented families were emphasized in the expressions of most of the participants.

When the lives of the participants during the process leading to become a second-wife were examined, it was found that approximately half of the participants reported that their husband made a promise to divorce their first wives and to legally marry them. It is thought that men's claims about divorcing the first wife and planning to legally marry the second wife plays a major role in the speeding and the acceptability of the marriage in the form of a second-wife. However, when the current situation of the participants were checked, it was observed that most of the husband did not implement the divorce they promised.

The participants were found to be stigmatized and marginalized by their families, social circle, and their husbands because of their marriage and their lives became to be comprised of only a single room. Due to a marriage without a legal basis, they cannot benefit from legal rights such as maintenance payment and indemnity. For these reasons, "promises" and "loneliness" following these promises becomes prominent themes in the experiences of second-wives. It was observed that a change occurs in the relationship between the second-wife and the husband during their religious marriage which begins with the loneliness of the second-wife and this change was usually caused by the second-wives' pregnancy or delivery. It was infered that this change in the relationship between the second-wife and the husband had an effect on both processes and altered the structure of the relationship.

Legal insecurity that the religiously married participants have to endure—because the lack of a legal base in the marriage—is a factor influencing their decisions before and after the marriage. Because participants are generally vulnerable in terms of legal terms (e.g., maintenance payment, indemnity), even if they wish to terminate the marriage, they feel desperate due to disadvantages they are going to experience after the marriage ends.

Conclusion and Discussion

In this study, conclusions regarding marriage with a second-wife were drawn based on the analysis of the data obtained through in-depth interviews with second-wives. First of all, several factors emerged as for the reasons of marrying a second-wife: men's having their first marriage against their will in case of a family which acts as a decision maker for their son, culturally forbidding the termination of the first marriage, men's tendency to accuse their first wife in case that they cannot have (especially male) children, and men's desire to marry a second-wife solely because of their patriarchal attitudes.

As a result of this study, it was observed that second-wives who are religiously married to their husband with no legal basis were experiencing both material and moral insecurities, they were stigmatized and marginalized by their social circle because of their marriage, facing psychological, social, and economic problems.